

בס"ד

# גנת דפּלפּלי

מתורתו של מוריננו רה"י הגרמ"ז ברנדויך שליט"א

**פלפולין חריפין ושעשועי דאורייתא  
בגנ"א פרשיות התורה, ישנים גם חדשים**



## פרשת וישב

- טעם שהיה יוסף סבור שדינם כבני נח ושאר השבטים שדינם כישראל.
- היאך עשה יהודה יבום בכלתו הא השבטים קיימו כל התורה.
- ניטלה כהונה משם, וא"כ אמאי נידונה תמר כבת כהן בשריפה.

## חנוכה:

- מה הוסיפו לנו שני הזקנים שבצידון, והרי כבר ידענו את טעמי בית שמאי ובית הלל. ויבואר שהמה יש להם דעה מיוחדת בזה בגלל שמן האישה הצרפית אשר בצידון.
- אמו של רבי אבין מתה בלידתו, וזה עונש בעוון נר. ולפיכך היה מחמיר בנר חנוכה, עד שבא ר' יוחנן שאף הוא מתה אמו בלידה.
- מה ענין הדודאים של ראובן לנר חנוכה.
- מי שהיו לו עשרה נרות לכל החנוכה. י"ב שיטות היאך ישתמש בהם.



## כתבי רה"י שליט"א יוצאים לאור ע"י תלמידיו:

בישיבה לצעירים חדות התורה, והישיבה הגדולה דרך עץ החיים

להערות והארות, לקבלת הגליון במייל, ולכל ענייני העלון: 54gana54@gmail.com  
ניתן להשיג את ספרי רה"י שליט"א ברשת חנויות הספרים יפה נוף פלדהיים

## ויבא יוסף את דבתם רעה (לו, ב)

התורה כבן נח שקיבל על עצמו ולא כישראל גמור, דנשמתו הכללית אינה עתידה לקבל תורה בשלימות דחלק מבניו לא יהיו באותו מעמד.

## הבוא נבוא אני ואמך ואחייך להשתחות לך ארצה (לו, ז)

פירש רש"י: אמך כבר מתה, ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלי דברים בטלים. ויעקב נתכוין להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאו בו, לכן אמר לו הבוא נבוא כשם שאי אפשר באמך כך השאר בטל.

והקשה בשפתי חכמים, דאם אין חלום בלי דברים בטלים היאך הוציא בזאת מלב בניו והרי אף הם ידעו דאין חלום בלי דברים בטלים, וא"כ עדיין ימשיכו להתקנא ביוסף. ומה ששמעו ברש"י דיעקב ידע דאין חלום בלי דברים בטלים ולפיכך האמין לחלום, והשבטים לא ידעו ולפיכך פייסם יעקב בזה, צריך רגלים לדבר, דמהיכי תיתי דיעקב ידע והשבטים לא.

ונראה לפרש דדברי רש"י מוכרחין, דהנה איתא במדרש רבה גבי חלום הסולם דיעקב, דיעקב היה אומר יצחק היה לו פסולת את בנו עשו, אברהם היה לו פסולת בנו ישמעאל, אני אם יתאחדו האבנים תחתי הרי אדע כי ממני לא תצא פסולת וכל זרעי יהיה כשר, ומשנתאחדו רווח לו.

ועל כן נראה דאזתה שעה דהביא יוסף את דיבת השבטים רעה לאביהם, דאוכלים אבר מן החי וחשודים על העריות, הרי נמצא דהיה יעקב סבור באותה עת דאית ליה פסולת דהשבטים עוברי עבירה, וע"כ נמצא דמחלום הסולם אתה למד דחלומות יש בהם דברים בטלים, שהרי אע"פ שנתאחדו האבנים יצא ממנו פסולת, ולפיכך היה למד יעקב באותו שעה דבחלום יש מקצת דברים בטלים, ורק משום שביקש להוציא הקנאה מלבם אמר להם דכשם שבטל מקצת החלום דאמו מתה כן בטל הכל, שאמר להם אתם סבורים דאין בחלומות דברים בטלים דהא הם סברו דהם כשרים ובהיתר אכלו ואינם חשודים אעריות, וע"כ לשיטתם בחלום יעקב ליתא דברים בטלים, דבאמת כל זרעו כשר ולא לבטלה נתאחדו האבנים בחלומו, וע"כ לשיטתם אין להם לדאוג כשם שבטל ענין אמו כן בטל כל שאר חלומותיו.

ברם כל זה הוה אמינא של אותו שעה, אבל לפי האמת

כבר נשתברו הרבה קולמוסים על מה נחלקו השבטים. ובספר פרשת דרכים<sup>1</sup> הניח יסוד גדול, ששורש מחלוקתם על אודות הא דקיימא לן דקיימו האבות כל התורה כולה, והיו השבטים מחולקים בזה, דיוסף היה סבור שדינם כבני נח אלא שמחמירין על עצמם לקיים המצוות, והאחים סברו דדיניהם כישראלים גמורים גם לקולא. ומכח זה נסתעף הא דאכלו בן פקועה וכדומה. וכבר היה יסוד זה לדבר ברור ומוסכם עד שכמעט לא מצינו ספר שלא דלה ממנו והשקה.

ברם פוקח עיניו נכוחה ימצא דחידוש זה לא מצינו לו רמז לא בתורה ולא בש"ס, והוא דבר שצריך טעם מפני מה היה סבור יוסף דדינם כבני נח והם סברו שדינם כישראל.

ונראה לפרש, דהנה איתא במסכת סנהדרין<sup>2</sup> דבני אפרים בן יוסף טעו בחישוב הקץ ועלו ממצרים לארץ ישראל קודם הזמן והרגום אנשי גת, והם המתים אשר החיה יחזקאל שנים הרבה לאחרין כן.

והנה הך ענינא דהאבות קיימו כל התורה כבר נתבאר בספרים כי נשמות האבות נשמה כללית היתה בהם וכל יוצאי חלציהם מצויים היו בעצמותם ממש, ועל כן הרי זה כאילו האבות עצמם היו במתן תורה<sup>3</sup>.

ומעתה יש לפרש דהשבטים היו אומרים דדיניהם כישראלים גמורים, דכל יוצאי חלציהם עתידין לקבל תורה בסיני והם ויוצאי חלציהם חדא, אבל יוסף הרי יש מבניו שלא קיבלו תורה בסיני דמתו קודם יציאת מצרים ונתעוררו רק אחר כך בימי יחזקאל, ואם כן הרי יש חלק מבני יוסף שלא היו במתן תורה, ונמצא דיוסף אין בו אותה מידה בשלימות, ולפיכך יוסף היה מקיים

1 דרך האתרים דרוש ראשון ד"ה והנראה אצלי.

2 דף צב:

3 עיין גור אריה למהר"ל (בראשית פרק יב אות ד) דאין הקב"ה מיוחד שמו על יחיד פרטי רק על אומה שלמה, והא דייחד שמו על האבות הוא משום דכלל ישראל מצויים בהם. ועיין עוד מה שכתב המהר"ל בנתיב כח היצר ריש פ"ב. ועיין עוד בספר תפארת יהונתן לרבי יהונתן אייבשיץ פרשת פנחס (ד"ה נשיא בית אב השני). בדבר המצאות דמות יוצא החלציים בחלצי אביו. ועיין כעין זה במדרש רבה פרשתינו (פרשה פד סימן יד) שדרשו "הנה בעל החלומות" הנה זה אשר עתיד להחטיאנו בבעל, וכוונתם לכן בנו ירבעם שעתידי להחטיא. וכן הבאנו בפרשת לך המדרש בדבר קרח שדן עצמו כשמואל הנביא משום שהוא בן בנו. ולפלפלו גם שם על הדרך הזה.

4 פרשה סח סימן יא.

ליכא ראייה מחלום הסולם דבסולם לא מצינו דברים בטלים דבאמת הרי זרעו כשרים היו ושפיר נתאחדו האבנים, ולפי האמת רק מכאן לומדים דאין חלום בלי דברים בטלים כלשון רש"י, דמכאן למדו רבותינו.

**וַיֵּרָאוּ אֹתוֹ מִרְחֵק וּבְטָרָם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַבְּלוּ אֹתוֹ לְהַמְתִּיחַ: (לו, יח)**

איתא במדרש<sup>5</sup>: אמרו נססה בו את הכלבים, וראובן אמר נשליכהו בבור, ואיתא ברש"י הוא מלא נחשים. וצריך ביאור במאי פליגי, דאלו אמרו יענש בכלבים, וזה אמר נשליכהו בבור נחשים.

ונראה לפרש, דהנה כתב רש"י<sup>6</sup>, דפלוגתא דיוסף והשבטים הוה, דאמר עליהם שהם קוראים את בני השפחות עבדים, ולכאורה הוא דבר של מה בכך, ומה ראו לבוא לידי שפיכות דם על מחלוקת כהאי. אבל הענין, דהנה ראובן בא על בלהה פלגש אביו, והטעם דהוא הוה סבר דהשפחות המה שפחות בלבד ובניהם עבדים, וממילא אין כאן קדושין, דשפחה לא בת קדושין היא, והא דנחשד בביאתו עליה אין זוה כלום. אבל יוסף סבר דהשפחות יצאו לחירות, ובניהם בני חורין גמורים, וא"כ עוון חמור ביד ראובן, שבא על אשת אביו, ועל זה היו רודפין אותו, כי דן את ראובן כחייב מיתה.

והנה כתב רש"י<sup>7</sup>, דהשבטים נשאו את אחיותיהן לנשים, וכתב הרמב"ן, דבני לאה לקחו את בנות השפחות, ולפי שדרך העולם שהגדול לוקח הגדולה, הרי לקח ראובן את תאומת דן, וכן ראיתי כתב בילקוט מעם לועז<sup>8</sup>, דראובן נשא את תאומת דן, א"כ בלהה היתה חמותו של ראובן, נמצא דהלעז שהוציא יוסף על ראובן, תלתא אית ביה, חדא דעבר על אשת אביו שעוונו בסקילה, ותרי שעבר על חמותו שעוונו בשריפה, ותלת שבא על אשת איש שעוונו בחנק.

ואיתא בגמ'<sup>9</sup>: מיום שחרב בית המקדש, הקב"ה עושה דין בעולמו, מי שנתחייב סקילה נופל מן הגג או חיה דורסתו, מי שנתחייב שריפה נחש מכישו.

והנה הנופל בבור בא לידי סכנת שתי מיתות, מיתת חבטה שהיא סקילה, ומיתת הבל הבור, דאיתא בגמ'<sup>10</sup> דבור ממית בהבלו.

ומעתה הכל אתי שפיר, דיוסף אמר שהשפחות יצאו לחירות, והמה ובניהם לא בתורת עבדות, וא"כ בלהה היא אשת אביו של ראובן וגם חמותו, ע"כ דין הוא שיעשו ליוסף כאשר זמם לחייב את אחיו.

ובזה נחלקו, מה עיקר זמימת אותה זנות, כל השבטים היו אומרים, נדון אותו על שהוציא לעז על אשת אביו שזינתה, שזה בזיון לאב, כמו שנאמר<sup>11</sup> 'ארור שוכב עם אשת אביו כי גילה כנף אביו וגו', וא"כ בסקילה דינו, וא"כ נססה בו את החיה. אבל ראובן קרוב אצל עצמו, ואיהו תלתא אית ביה, דעשאו כאילו בא על אשת אביו, וכאילו בא על חמותו, וכאילו בא על אשת איש, ע"כ אמר הבה נמסור דינו לשמים, נשליכהו הבורה, ויהיה נידון או בחבטה שהיא סקילה, או בנחשים שהמה שריפה, או בהבלא שהוא חנק.

**ויאמר יהודה הוציאוהו ותשרף (לח, כד)**

פירש רש"י: אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר, בתו של שם היתה שהוא כהן ולפיכך דנוה לשריפה.

וקשה לי דהנה איתא במסכת סנהדרין<sup>12</sup> בת כהן שניסת לפסול מיתתה בחנק, דכיון שבטלה ממנה כהונה שנעשית חללה בנישואיה שוב לית בה דין בת כהן אלו דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים היא בשריפה דסוף סוף היא בתו של כהן. נמצינו למדים דלרבי מאיר בקדושת הבת תליא מילתא ולרבנן די לנו בקדושת האב.

ואיתא במסכת נדרים<sup>13</sup>, מלכי צדק מלך שלם הוא שם בן נח והוא כהן לאל עליון, ובאותה שעה שחזר אברהם ממלחמת המלכים הקדים מלכי צדק ברכת אברהם לברכת ה' ונענש דבטלה כהונה מבניו ונתנה לאברהם, וזהו שנאמר הוא כהן ואין בניו כהנים.

ואם כן הרי תיקשן לן קושיא רבתא, היאך אמר אפרים מקשאה משמו של רבי מאיר דתמר לשריפה משום דהיא בתו של שם, והא רבי מאיר סבר דבקדושת הבת תליא וכל היכא דהיא אינה כהנת אינה נשרפת, וכיון

5 ב"ר פד, יד.

6 בראשית לו, ב ד"ה את דבתם.

7 בראשית לו, לה.

8 ויצא את רצב.

9 כתובות ל ע"א.

10 ב"ק נא ע"ב.

11 דברים כז, כ.

12 דף נא.

13 דף לב.

דבני שם לא מיקרו כהנים דהכהונה ניתנה לאברהם, אם כן הרי היא אינה כהנת ומפני מה תשרף. ובשלמא לרבנן דבת כהן אפילו חללה נשרפת אם כן שפיר תמו לשריפה דסוף סוף אביה כהן ומה בכך שממנה בטלה הכהונה, דכדאמרינן לשיטתם בקדושת האב תליא וסוף סוף שם עצמו הוא כהן. אבל כיון דמשמיה דרבי מאיר דרש אפרים מקשאה אם כן היאך אתה אומר דתמר לשריפה.

ונראה ליישב, ותחילה נקדים מה שעוד יש לדקדק בדברי רש"י דברוב המקומות אין מנהגו של רש"י להביא הפירוש בשם אומרו, שדרכו להביא הדברים בלשון קצרה למען ירוץ הקורא ואך במעט מן הפוסקים מביא דבר בשם אומרו, וצריך ביאור מה ראה רש"י להגיש הדבר דאפרים מקשאה אמרה משום רבי מאיר, שהוא דברי איש מפי איש אריכות לשון רבה.

ויבאר דהנה אפרים מקשאה אין אתה מוצאו בש"ס אלא פעמים אחדות, וחד מינייהו במסכת בבא מציעא<sup>17</sup> מפני מה לא נתן אברהם אבינו לחם למלאכים, אמר אפרים מקשאה משמו של רבי מאיר, אברהם אבינו אוכל חולין בטהרה היה ושרה אמנו אותו יום פרסה גדה לפיכך לא נתן להם לחם.

חזינן דאפרים מקשאה סבר דאברהם אבינו לא היה כהן דאילו היה כהן מה הרבותא שאכל חולין בטהרה והא כהנים אסורין באכילת טומאה מדאורייתא<sup>18</sup>, ומה הרבותא שלא עבר עבירה זו, אלא דצריך לומר דאברהם לא היה כהן ואפרים מקשאה משבחו דהיה כחסידים הראשונים אשר אמרו חכמים<sup>19</sup> דהיו אוכלין חולין בטהרה במידת חסידות.

ומעתה יתיישב שפיר, דאפרים מקשאה משמיה רבי מאיר לית להו דאברהם נטל הכהונה מבני שם, דהא סבירא להו דאברהם לא היה כהן ולפיכך אמר תמר בתו של שם היתה ולכן נשרפת, דהא לשיטתו דלא ניטלה כהונה מבנות שם שפיר היתה תמר כהנת ולפיכך דנוה לשריפה.

וזהו אשר דקדק רש"י בלשונו הזהב בהביאו דבר בשם אומרו "אפרים מקשאה משום רבי מאיר", דכיון דרבי מאיר הוא בעל המאמר דתמר בשריפה משום שהיא

בת שם, הוה קשה לרש"י והא רבי מאיר סבר דבת כהן שאינה כהנת אינה בשריפה ומפני מה תשרף תמר, והא ניטלה כהונה מבני שם וניתנה לאברהם, לפיכך הדגיש רש"י דבעל המאמר הוא אפרים מקשאה משום רבי מאיר, דהוא סבר דאברהם לא נטל הכהונה ולפיכך בני שם כהנים, ושפיר נשרפת תמר.

**וַיְכַר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מְמוֹנֵי כִּי-עַל-כֵּן לֹא-  
נִתְחַתְּהָ לְשֵׁלָה בְנֵי וְלֹא-יֹסֵף עוֹד לְדַעְתָּהּ (לח, כו)**

כבר נשתוממו כל מפרשי התורה, קמאי ובתראי, יבום זה אשר עשה יהודה בכלתו מהו, דאם כדיני בני נח עשה, אם כן לית להו יבום כלל, ואם כדיני ישראל, הרי הלכה פשוטה היא<sup>17</sup>, דאין אדם מייבם אלא אשת אחיו מאביו, אבל אשת בנו הרי אין לו בה יבום, ואם בא עליה לאו מצווה עבד אלא עבירה וחייב מיתה, וא"כ מהו שאחר ששמע שכלתו היא נחה דעתו כי ייבמה. ובאמת היא תמיה רבתא, והרמב"ן כתב שהקדמונים היו מייבמין כל נשות קרוביהם, וגם זה צריך טעם, אם עשו על פי התורה, הרי אין יבום אלא באשת אחיו, ואם לא כדיו תורה אז מהו ענין זה.

וכאן הייתי אומר בלבבי, דבר שגדולים שבגדולים טרחו בו, והמה אשר מרוח פיהם העולם קיים, הניחוחו בלא פותר, מה כחו של זעירא דמן זעירא לומר כזה דבר, אבל כבר פסוק מפורש הוא בתורה 'לא בשמים היא וגו' כי בפיך ובלבבך לעשותו, והוא בלבבו של כל אחד ואחד, וא"כ אפשר דבר נגלה לי כזה, ואם אני איני כדאי, מ"מ שמא הוא בזכות אבותי הקדושים, וזה החלי:

הנה כתב רש"י (לח, ח ד"ה והקם): הבן יקרא על שם המת. והשיג עליו הרמב"ן שם, דהרי בגמ'<sup>18</sup> הוא נדרש, שהיבם עולה תחתיו לנחלה, ולא שאם היה שמו יוסף צריך הולד להקרא יוסף, היה שמו יוחנן צריך לקרותו יוחנן, והיאך פירש"י שלא כדברי חכמינו. ותירץ הרא"ם, דהכא קודם מתן תורה הוה, ועדין לא נמסרה תורה לחכמים לפרשנה, והיו נוהגים אבותינו ברוח קדשם כפשוטו של מקרא. ואף זה עדין חסר לנו תבלין, בהביננו מה בצע יקיימו התורה שלא כהלכותיה, והרי אמרו בגמרא<sup>19</sup>, דקיים אברהם אפילו

17 רמב"ם הלכות איסורי ביאה פ"ב ה"א.

18 יבמות כד.

19 יומא כח ע"ב.

14 דף פז.

15 כדאיתא ברש"י חולין דף לט: ועייין בראש יוסף.

16 חגיגה דף יח:

ועיי"ש<sup>26</sup> שהביא חידוש גדול מפסקי בעלי התוספות, דבית דין שראו לאחד שהוא מכה את חבריו, והוא מועד בזה כמה פעמים, רשאים לעשות בו דין הפסוק כפשוטו יד תחת יד. וכן חכמי הסוד כתבו לפרש כלל שכללו חז"ל שאין מקרא יצא מידי פשוטו, היינו דאף שדרשו חכמינו להורות שלא כפשט המקרא, עדיין מה שכתוב אינו בטל ח"ו, כי גם הוא אמת והיכולת יש לו בשמים ואנחנו לא נדע, כמו שכתב בספר שפתי צדיק<sup>27</sup>, דלעתיד לבוא תהיה הלכה עין תחת עין כפשוטו.

והנה איתא בגמ'<sup>28</sup>: מנין דיבום האחים מן האב, דכתיב בבני יעקב 'שנים עשר עבדיך אחים בני איש אחד נחננו', ומקשה אימא תתיבם אשת אחי אביו, דכתיב בלוט 'כי אנשים אחים אנחנו', ואברהם אחי אביו של לוט היה, ומתוך מסתברא למילף מבני יעקב, כי תיבת אחים מופנית, שהיה יכול הכתוב לומר 'שנים עשר עבדיך בני איש אחד נחננו', ומשמע שהם אחים ואינו חסר כלום, אלא ללמדך על מצוות יבום.

והנה כתיב בפרשת ויצא: 'ויאמר יעקב לאחיו ליקטו אבנים', פירש רש"י אלו בניו [וכל קרובים קרויים אחים, כמו בלוט שאחי אביו מיקרי אחין], ומעתה יש לומר, דאם כפשוטו של מקרא, הרי כל הקרובים המה בכלל אחים, ויש להם לייבם, אכן באו חכמינו וילפו ממקרא המופנה שבבני יעקב, דלית לך אלא אחים ממש.

ומעתה אתי שפיר, דיהודה 'קיים מה שכתוב בתורה', ובתורה כתוב אחים, ומשמע כל הקרובים גם בנים, כדקרא יעקב לבניו אחים, וא"כ דין הוא שיהיה אב וכן בכלל 'כי יישבו אחים יחדיו'<sup>29</sup>, שמבימין זה את זה, ע"כ עשה יהודה יבום באשת בנו.

עירובי תבשילין. ופקחתי עיני ואינה ה' לידי בזה דבר אמת, דהנה איתא במדרש רבה<sup>20</sup>, דשיבחו חכמינו לאבותינו הקדושים שהיו מקיימין את התורה, וזה לשונם: אברהם קיים כל התורה כולה וכו', יצחק קיים מה שכתוב בתורה וכו', יעקב קיים מה שכתוב בתורה וכו'. הרי לנו, שחלוקה רוח קדשו של אברהם, מרוח קדשם של יצחק ויעקב, שאצל אברהם כתיב קיים כל התורה, ואילו יצחק ויעקב קיימו מה שכתוב דייקא, אבל הנדרש מן המידות שהתורה נדרשת בהן, לא שמענו שקיימו<sup>21</sup>. ומסתמא יהודה עשה כיעקב אביו אשר הוא רבו, ואף הוא קיים המקראות הכתובים ולא הדברים הנדרשים.

ומכאן למדנו שתורת אבותינו תורה בפני עצמה היא, כי מצינו בחכמינו בכמה מקראות שפסקו ההלכה שלא כפשוטו של מקרא, וכגון מה שאמרו בגמרא<sup>22</sup>: התורה אמרה 'ארבעים יכנו', אתו רבנן ובצרי חדא, היינו באו חכמים ופירשוהו שיש להכותו ל"ט ותו לאו. וא"כ אם ניזיל כמשנת אברהם אבינו, נהיה מכין את המחוייב ל"ט בלבד, כי כן הפסוק נדרש, אבל אם כמשנת יצחק ויעקב, יהיה לוקה את הארבעים ממש, כי כן כתוב בתורה, וכן כל כיוצא בזה.

ואל תהיה תמה על זה, כי כבר כתבו בספרים, שפשוטו של מקרא גם הוא יש לו לעולם מקום, רק שאנו אין מורין הלכה רק כדרשת חז"ל. כמו שהאריך בזה בספר תורה שלימה<sup>23</sup>, שאע"פ שדרשו חכמינו<sup>24</sup> על הפסוק<sup>25</sup> 'עין תחת עין' - זה תשלומי ממון, אבל אין הפסוק לשווא, ובימים שהיו במרה קודם שבאו להר סיני נצטוו בנינים הללו, והיה דינם לקיימם כפשוטו.

20 ויקרא פרשה ב אות י.

21 ובאמת מצינו דומה לזה שכתב בשו"ת הרמ"א [סימן י], שיצחק ויעקב לא קיימו דבר שמדברי סופרים, והוא לה הזכיר המדרש הנ"ל.

22 מכות כב.

23 פרשת משפטים במילואים סי' יא, ד"ה עין תחת עין במרה.

24 ב"ק פג ע"ב.

25 שמות כא, כד.

26 ד"ה יד תחת יד ממש.  
27 פרשת משפטים אות כט.  
28 יבמות יז ע"ב.  
29 דברים כה, ה.



נודע מה שאמרו חכמינו ונבאר בספרים הקדושים<sup>2</sup> ב'יקש הקב"ה לברוא את העולם במידת הדין היא גבורת יצחק וראה שאינו יכול להתקיים חזר ועיבר מידת הרחמים, היינו חסד אברהם, עם מידת הדין ובראו, וזהו תמצית ענין יעקב בחי' האבות שהוא מזה ומזה לא הניח ידו, ויש בו הבחינה הזו שיש בו מחסד אברהם ומגבורת יצחק יחדיו ואין בו פסולת.

הרי למדנו ששבעים הפרים אשר כנגד אומות העולם, אינם עומדים באופן אשר כל פר עומד בזכות עצמו, אלא המה ל"ה זוגי פרים, כל פר שבצד הגבורה יש כנגדו פר בצד החסד, ואין חיות לזה בלי בן זוגו, שהרי אלמלי עירב הקב"ה בחינת אלו עם בחינת אלו, הרי לשניהם אין חיות. ע"כ אם בנרות עסקינן אשר בהם אמר הכתוב 'נר ה' נשמת אדם' הרי אי אתה יכול להדליק נר כנגד כל פר ופר, שהרי כל פר כשהוא לבדו אין לו חיות, ומה שייך 'נר חיים' כנגדו, רק עם פר מן הצד שכנגדו, הרי כל זוג וזוג יש לו חיות, על כן אומות העולם ראויים ל"ה נרות, נר אחד כנגד כל זוג, אכן כל זה בשבעים הפרים כנגד האומות שכל אחד הוא 'חצי חיות' אבל הפר שבשמיני עצרת אשר הוא כנגד ישראל הוא יש לו 'חיות' שלימה, שהרי ישראל עצמן המה דין וחסד יחדיו כמבואר, ע"כ יש לנו להדליק עוד נר כנגד פר של ישראל, הרי סך הכל ל"ו נרות. והוא ביאור ישר בעה"י.

ועתה נבוא לבאר פלוגתא דבית שמאי ובית הלל, דהנה מובא בשם הגר"א שם, דקדוק נפלא בפסוקי הקרבנות בחג הסוכות, דביום הראשון כתיב 'פרים שלושה עשר וגו' שעיר עזים אחד חטאת' ביום השני נמי 'פרים שנים עשר וגו' שעיר עזים אחד חטאת' ואילו ביום הג' כתיב 'פרים אחד עשר וגו' ושעיר חטאת אחד' השמיט תיבת 'עזים', וביום הרביעי חזר וכתב 'שעיר עזים' ובחמישי ובשישי ובשביעי, שוב לא כתב 'עזים'. ופירש הגאון זיע"א, כי 'שעיר עזים' הוא רמז לעשוי שנמשל לשעיר, והוא בא מצד העזות, הינו גבורת יצחק, אבל 'שעיר' סתם אלו החזונים תחת דגל 'ישמעאל', וע"כ ביום הראשון הפרים של בני עשוי המה י"ב, ביום השני י"א, וביום השלישי אם יהיו הפרים בעבורם נמצאו המה ל"ו פרים, הרי נוטלין מן החלק של בני ישמעאל, ע"כ פרי יום השלישי ניתנו לישמעאל, ועשוי קיבל פרי יום הרביעי, ונמצא י"ג שקיבל ביום א' עם י"ב שביום

2 עיי' של"ה הקדוש פרשת חיי שרה אות ח ד"ה נברא העולם בחסד, ועוד

איאתא בגמ' שבת (כא ע"ב) בית שמאי אמרו ביום הראשון מדליק ח' נרות ביום השני ז' וכך הוא פוחת והולך עד יום האחרון שמדליק אחד, ואמר הש"ס מאי טעמיהו, כפרי החג, פירש רש"י שבעים הפרים אשר מקריבין אותם בחג הסוכות שהמה פוחתין והולכין, י"ג ביום הראשון י"ב ביום השני י"א ביום השלישי וכו', ובית הלל אמרו מעלין בקודש ואין מורידין, ע"כ מדליק אחד ביום א' שנים ביום השני וכו'. והדברים אומרים דרשוני וחיו, מה ענין פרי החג לכאן, והלא המה שבעים כנגד אומות העולם ומה עניינם, ל"ו הנרות. ובפירושי הראשונים מצינו שבאו ימי החנוכה כנגד עבודת חג הסוכות אשר נמנעה מהם ע"י היוונים, ושאלתינו אמורה א"כ היה להם לתקן שבעים נרות כנגד שבעים הפרים, אבל ל"ו נרות מה עניינם אצל עבודת חג הסוכות. גם צריך להבין האם באו בית הלל לחלוק על דברי בית שמאי שהוא כנגד קרבנות החג, או שמודים בזה רק אומרים שעדין יש לעשותם כהנהגת כל מצוות התורה שמעלין בהם בקודש.

ואמרתי לפרש בזה, ותחילה נקדים דבאמת בחג איכא ע"א פרים, שבעים כנגד אומות העולם המוקרבים בשבעת ימי הסוכות ופר אחד מוקרב בשמיני עצרת, והוא כנגד ישראל, גוי אחד בארץ, כדאיאתא בגמ' (סוכה דף נה ע"ב).

והנה מובא בשם הגר"א<sup>1</sup> שפרי החג המה חציים מצד הגבורה, היינו האומות החזונים תחת דגל עשוי, היונק מגבורת יצחק. כי כידוע אין לך דבר בעולם שיש לו חיות מבלי יניקה מן הקדושה, והמה יונקים מגבורת יצחק, והמה ל"ה במנין, וכנגדם האומות החזונים תחת דגל מחנה ישמעאל, היונקים מחסד אברהם. והפר האחד אשר מקריבין בשמיני עצרת, הוא כנגד ישראל עם קדושים החזונים על גבי כולם, כי כבר

1 סדר רב עמרם השלם, ח"ב עמ' צט, בפירוש מערכי לב, שהעתיק מכת"י של ר' ישראל משקלוב. זה לשונו שם: שהפרים באים לכפרת האומות ושריהם נפרדים חציים לקשים ועזים וחציים רפויים, סטרא דימינא ודשמאלה, והם עשו וישמעאל. ולכן רמזם בתורה ביש אם למסורת, בכפרת האומות העזים [היינו דגל עשוי] ליום ראשון שני ורביעי כמספר ל"ה דינא קשיא, ויום ג' ה' ו' ז' העולים ג"כ ל"ה והשמיט בהם תיבת עזים, לדינא רפיא [הוא דגל ישמעאל]. ולהעיר בספרים הרבה שמביאים דברי הגר"א הללו, מהפכין אותן ששעיר עזים' זה ישמעאל ועזים' סתם זה עשוי. וכדומה שכהגירסא הנ"ל כן עיקר, שהרי יליף מתיבת 'עזים' שהיא לשון עזות ואכמ"ל.

השני עם י' שביום הרביעי עולה לו ל"ה כפי חלקו. וכנגדו דגל ישמעאל, נטל פרי שאר הימים.

ובזאת אמרתי לפרש, פלוגתא דבית שמאי ובית הלל, שבית שמאי המה שורשם מן הגבורה כדאיתא בספרים והמה מצד הקדושה שבגבורה כנגד דגל מחנה עשיו, ומחנה עשיו הוא נטל ריבוי הפרים בתחילת החג ע"כ אמרו יהיה מוריד בקודש כפרי החג שפתחו החג בריבוי גדול ונתמעטו ואזלו, אבל בית הלל ששורשם חסד, הרי המה כנגד מחנת ישמעאל היונק מאברהם, והמה בתחילת החג לא היו להם פרים אלא בסופו, ע"כ אמרו יהיה מדליק הגרות באופן של מעלה בקודש, כי גם בפריים לא נתהפכה עבודתם להיות רבה ביום הראשון ומועטה ביום האחרון ומה בצע יעשו כן בנרות, אלא הוי עושה ככל התורה שמעלה בקודש.

### מאמר ב'

בגמ' שבת (דף כא ע"ב), בית שמאי אומרים פוחת והולך ובית הלל אומרים מוסיף והולך, אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי במערבא חד אמר בית שמאי כנגד הימים היוצאים ובית הלל כנגד הימים הנכנסים, וחד אמר טעמא דבית שמאי כפרי החג שהמה פוחתין והולכין, ובית הלל אמרו מעלין בקודש ואין מורדין. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שני זקנים היו בצידון, חד עשה כדברי בית שמאי וחד עשה כדברי בית הלל, זה נותן טעם לדבריו משום פרי החג וזה נותן טעם לדבריו משום מעלין בקודש ואין מורדין.

וראיתי להגאון המפורסם רבי שלמה קלוגר בספרו חכמת שלמה לחנוכה, מה הוסיפו לנו שני זקנים הללו ששמותיהם לא נודעו לנו, אחר שכבר חלקו בזה זקני ארץ שמימי כל תורתנו תלויה בהם, המה בית שמאי ובית הלל. וקשיא הני זקנים מאי רבותא בהו ספי.

ונראה לפרש בזה דבר נחמד, דהנה מצינו בגמ' בבא בתרא (דף עד ע"א) לרבה בר בר חנה שהיה מפורסם בהיותו מתהלך במקומות שחיו בהם אבותינו הקדמונים, והיה מחפש ברגליו לברר סודות שהשאירו אחריהם, ולא הוא בלבד אלא רבי יוחנן רבו אף הוא עשה כן כיעו"ש, ואמרו בגמ' שם במעשה אחד שהלך להכריע במחלוקת בית שמאי ובית הלל בהלכות ציצית ע"י בגד עתיק אשר מצא

במדבר סיני. ומעשה כך היה, שמצא רבה בר בר חנה, לחד ממתני מדבר, וחתך מכנף מעילו כדי לברר אם קושרין הציצית כדעת בית שמאי או שהדין עם בית הלל, ועד שהיה בא לילך על גמלו לשוב אל ביתו, נתקעו רגלי הגמל בעפר המדבר, עד שאמר לו הישמעאלי אשר הביאו שמה, שמה נטלת מהם חפץ, אמר לו רבה בר בר חנה, כן, אמר לו השיבנו את אשר לקחת שאם לא כן הרי אין אנו יוצאין מאן לעולם, עמד רבה בר ברחנה והשיב את כנף הטלית, והמה חזרו לביתם. כיון שבא לבית המדרש, אמרו לו והיאך היתה אותה כנף, כבית שמאי או כבית הלל, התחיל מטפח על ראשו כי מחמת הבהלה השיב הכנף מבלי להתבונן בו, אמרו לו שוטה שהיית יכול פשוט את הספק. הא למדנו שרבי יוחנן ורבה בר חנה מחפשינ במטמונין לברר גופי תורה.

והנה ראיתי לכמה מחברים, שבאו לפרש מחלוקת בית שמאי ובית הלל, שבית שמאי אמרו כהימים הנכנסים ובית הלל כהימים היוצאים, ונתנו בזה טעם, כי הבית יוסף כתב שני אופנים היאך אירע הנס, חדא היו מוזגין מן הכד אל המנורה ועד שהמה מוזגין הוא מתמלא, ופירוש אחר שהיו נותנים השמן במנורה, ולא נתברך בכמות כלל רק באיכות היה הנס שהיה בו כח כשמונה פעמים שמן כמותו.

והנה אם נפרש כהפירוש הראשון, א"כ נמצא שהנס היותר גדול הוא ביום האחרון, שהרי המה מוזגין מן הכד וכל טיפה שמן היוצאת, כנגדה מן טיפה הנמצאת עדין בכד נעשין שתי טיפות, וכך הוא מתרבה בתוך הכד, א"כ ביום הראשון היה השמן הטבעי חלקו גדול, וכל יום ויום החלק הטבעי הולך ומתמעט וכנגדו חלק הנס מתרבה והולך, עד שביום השמיני רובו הגדול של השמן מברכת הנס הוא בא. על כן סברו בית הלל שהיום הא' ניסו קטן וביום הח' ניסו גדול, וידליק מוסיף והולך.

אבל בית שמאי סברו כהאופן הב', שהיה השמן מוזג במנורה וכל יום הוא מתמעט עד שכלה כחו, א"כ ביום הראשון היה הנס היותר גדול שהיה דולק ועדין משתייר מכחו כדי שבעה ימים, וביום השני הנס התמעט כי היה דולק ונשתייר בכחו כדי ששה ימים, וכו' וכו' כחו הולך ומתמעט ולפיכך אמרו בית שמאי פוחת והולך.

אמור מעתה שבזאת נחלקו הני אמוראי במערבא, חד אמר שנחלקו בית שמאי ובית הלל במציאות,

היאך נעשה הנס אם כהאופן הזה או כהאופן הזה, אבל לאיך מאן דאמר, הרי אין מחלוקתן במציאות, אלא בהלכתא אם יש לנו לעשות כנגד פרי החג או כרגילות בכל ענייני התורה שמעלין בקודש ואין מורדין.

והנה, כתב בספר ש"ך על התורה אשר לחכם המקובל מרדכי הכהן אשר היה מגורי האר"י, על הכתוב 'ויותר יעקב לבדו' דבר פלא גדול וזה לשונו: דרשו חכמינו(הובא רבינו בחיי בפסוק שם, ובפירוש דעת זקנים לבעלי התוס' ועוד), אל תיקרי 'לבדו' אלא 'לכדו' מאין לו זה הכד, כשהשכים יעקב בבוקר ונתאחדו לו האבנים והיו לאבן אחת, נתבצר לו כד של שמן ויצק על ראשה, וחזרה זו ונתמלאה, אמר יעקב הרי זה מזומן לברכה. והוסיף וכתב הרב הש"ך, והוא ששמן שנמשחו ממנו המשכן וכל כלי, ואהרן ובניו והמלכים, ועדין הוא קיים, כמו שאמרו חז"ל(הוריות דף י"א ע"ב) זה לי לדורותיכם, והוא כד השמן של האישה הצרפית שאמר לה אליהו כד השמן לא תכלה(מלכים-א י"ז, יד). ובספר ברכת שמואל על התורה הקדמון הוסיף שכדומה שגם משמן זה בא שמן החשמונאים. עד כאן דברי רבותינו, ואין אני יודע אם דברים כפשוטן שהוא השמן ממש, או שאופן הנס וסגולתו המה אשר שורשן משמן של יעקב אבינו.

ועתה אני אומר, לפרש בזה דבר חדש, דהנה כדאיתא בנביא, האישה הצרפית הנ"ל, בצידון היתה גרה, כדכתיב (מלכים-א י"ז ט) בפרשת אליהו שם: 'ויהי דבר ה' אליו לאמור קום לך צרפתה אשר לצידון'. וזה יהיה פירוש סוגיית הש"ס, דאם הטעם הוא משום ימים היוצאים והנכנסים, א"כ הרי זה שאלה במציאות כיצד ארע הנס, ואם נפל ספק בקרב חכמינו, היאך היה נס החשמונאים, עדין יש לנו אולי באפשר לברר נס כיוצא בו שארע במקום אחר, שיכול הוא רבה בר בר חנה להכריע השאלה הזאת ע"י שייך לצידון לברר אצל אנשי המקום היאך היה הנס של אותה אישה, כדרכו בקודש לעשות, שמה בקרבם נותרה מסורת, ובפרט אם נקבל לשון הש"ך כפשוטה 'ועדין הוא קיים' א"כ יכול לראות ששמן עצמו לידע היאך נעשה ניסו כדרך שמצא הטלית של מתי המדבר להכריע מחלוקת בית שמאי ובית הלל.

3 תלמיד רבי יוסף קארו, איש צפת, יצא לאור בשנת שס"ה בחיי המחבר, פרשת וישלח

ברם כל זה אם שורש מחלוקתם במציאות, אבל אם כהנ"ל שחולקים אם כפרי החג או מעלין בקודש, א"כ זו מחלוקת בדין ואין לרבה בר בר חנה פתרון לזה, וזה אשר אמר רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן רבו, שני זקנים היו בצידון, זה עושה כבית שמאי וזה עושה כבית הלל, זה נותן טעם לדבריו כפרי החג וזה משום מעלין בקודש, היינו אל תחשוב שמה אלך לצידון ואכריע את המחלוקת מן המציאות, כי כבר לימד רבי יוחנן רבי, בשם זקני צידון שהמה חולקין עדין במחלוקת בית שמאי ובית הלל, אפילו אי תימא שהמה יודעים היאך מעשה נס השמן, אעפ"כ עדין לא הכריעו במחלוקת בית שמאי ובית הלל, כי טעם המחלוקת מן הדין הוא נובע כהטעמים הנ"ל, ואין לזה הכרע מן המציאות, ולית בכחי ולא בכח רבי יוחנן רבי להכריע הספק.

### מאמר ג'

בית שמאי אמרו פוחת והולך, כנגד ימים הנכנסים, ובית הלל אמרו מוסיף והולך כנגד ימים היוצאים. נראה לפרש דאזלו לשיטתיהו דהני סברו גדולת הנס ביום הראשון והני סברו גדולתו ביום הח', דהנה כתב הבית יוסף שני אופנים היאך ארע הנס, חדא שחילקו השמן לח' חלקים ונתנו לכל יום חלקו, והאופן הב' שנתנו מלוא השמן במנורה אלא שנעשה נס ונתמלא הכד בחזרה.

ונראה דאם כהאופן הראשון היום הראשון גדול מכולם, דכתבו בספרי החסידות יסוד גדול במעשי ניסים, שלעולם הראשון המוריד הנס לעולם הוא הפלא הגדול, אבל הבאים אחריו הלכו כבר במסילה אשר סלל להם הראשון אשר הוריד החסד לעולם. ובזאת תירצו קושיית האבן עזרא(פר' ויגש מו, כג) מפני מה ניסה של שרה שילדה בת תשעים שנה מוזכר בתורה, וניסה של יוכבד שילדה בת ק"ל אינו מוזכר, ותירצו ששרה הורידה הנס לעולם, ויוכבד באה אל המוכן. ומעתה ביום הראשון ירד הנס אל העולם וכל יום ויום מתמעט גודל הנס כי כבר דשו בו.

אכן אם כהאופן השני, א"כ כל יום ויום היה הנס גדל, דאם ביום הראשון היה הנס שנשארה טיפה ונעשית כמלוא הכד, הרי למחרת כבר היה רק טיפה מטיפה של טבע והכל נס, וכי"ב עד סוף החנוכה היה חלק הטבע הולך ומתקטן, וא"כ היום האחרון הוא ריבוי הנס.

ואיתא בגמ' (ביצה טו ע"א) דרכו של שמאי היתה שאם היה רואה בהמה נאה, היה אומר זו כדי לכבד את השבת כי אמונה בעזרת הבורא יפה היא לענייני העולם אבל במצוות כל המזדרזו הרי זה משובח, אבל הלל לא כן דרכו אלא סומך על הקב"ה שימציא לו בהמה נאה בערב שבת, והיה נותן יהבו על ענייני עבודת ה' הנצרכים כעת, כי מי שיש לו מה יאכל היום אל ידאג על העתיד והוא גם ברוחניות כן.

ואמרתו לפרש בזה דבר נאה, דהנה איתא בגמ' להלן בפרק במה מדליקין, דבעוון שאין זהירין בהדלקת הנר, נשים מתות בלידתן, ואמר השי"ה הדלקת הנר מאי טעמא, על עסקי נר באתי עלכם, דכתיב נר ה' נשמת אדם, ע"כ מי שנר של מצוה קל בעיניו נשמה ניטלת ממנו. ולפי זה קרוב הדבר שגם המזולל בנר חנוכה, יהיה דינו כנ"ל רק שדיבר בהווה שנשים מתעסקות בנר שבת.

ומעתה יש לומר דבית שמאי אמרו אי אפשר שנתנו כל השמן מיד, שהרי לשיטתם אין זו הדרך הנכונה לילך בה, שהרי לשמונה ימים המה נצרכים לשמן, ולמחר מה יהיה בגורלם, על כן סברו שחילקו השמן לשמונה חלקים, וא"כ היום הראשון הוא תוקף גבורת הנס כדלעיל, על כן אמרו פוחת והולך ביום הראשון ח' נרות וביום האחרון נר אחד, אבל בית הלל אמרו ביום הראשון נתנו כמלוא הכד למנורה, ולמחר סמכו על הקב"ה, כדרכם בקודש, וא"כ תוקף גבורת הנס ביום האחרון כנ"ל, ועל כן אמרו ביום הראשון נר אחד ומוסיף והולך עד שמונה ביום האחרון.

## מאמר ד'

איתא בגמ' שבת (שבת כא ע"ב) כל השמנים הפסולים לשבת פסולים לנר חנוכה, אמר ר' זירא משמיה דרב, כל השמנים הפסולים לשבת כשרים לנר חנוכה, אמר ר' ירמיה מאי טעמא דרב ככתה אינו זקוק לה וכו'. אמרו קמיה דאביי ולא קיבלה, כדאתא רבין [והביא כדרכו השמועות מחכמי ארץ ישראל, הביא שמועה זו משמיה דר' יוחנן], אמרו קמיה דאביי משמיה דר' יוחנן וקיבלה.

ראיתי בספרים הרבה שטורחים לבאר מה טעם הדבר שלא קיבל אביי מימרא זו, עד אשר לא שמעה משמיה דר' יוחנן. וביותר יש לתמוה שהרי בחולין (דף נד ע"א) העיד ר' יוחנן על רב שהוא גדול ממנו, וגם בכמה מקומות מכנה אותו רבינו שבבבל, ורב תנא הוא ופליג, גדול מכל האמוראים כולם, וא"כ אמאי קל בעיניו של אביי מימרא זו משמיה דרב, ולא יפה בעיניו עד שאמרה ר' יוחנן, אתמהא.<sup>4</sup>

4 ומה דקיימא לן בעירובין עד ע"א, רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן, אין עניינו לכאן, דהתם משום דהלכה כבתראי, ור' יוחנן היה יודע דעת רב, שהיה קודם לו, וכיון דאעפ"כ פליג עליו ע"כ הלכה כמותו, טעם הדבר דאנו אומרים שמא אילו הוה שמע רב, את טענת ר' יוחנן, היה מודה לו. דר' יוחנן ידע סברת רב ורב לא ידע סברת ר' יוחנן. אבל כל אחד כשלעצמו לעולם רב

ואיתא בחז"ל (עי' פר' מקץ מב, ד) דאמר הכתוב 'את בנימין אחי יוסף לא שלח יעקב כי אמר פן יקהו אסון', ופירש במדרש החפץ דיעקב אמר רחל ארע לה אסון בדרך יוסף ארע לו אסון בדרך, ע"כ אמר למוד הוא בית רחל להיות ניוזק בדרך אל יילך בנימין בדרך פן ימות) דמי שפגמו אבותיו בעוון ידוע, או מתו מיתה משונה, יראה להתרחק מן הקטרוג או סכנת המיתה הלו, במאד מאד כי השטן מקטרג עליו בזה, ומאידיך אם תיקן מעשיו כלפי אותו עוון ונהג בחסידות והפליג בהזירות, לא את עצמו לכד הציל אלא גם אבותיו עולה עליהם צד רחמים בעבור זה. (עי' תורה שלמה (שמות כ. ה. אות קסט. ושמות לד, ז. אות עט) עהפ"ס על שילשים ועל ריבעים, מה שהביא ממדרש דעד דור רביעי יכולין הבנים לתקן קטרוג הרובץ על אבי אביהם.)

והנה איתא בגמ' קדושין (לא ע"ב) דאביי מתה אמו בשעת לידתו, וכן אמרו שם דר' יוחנן מתה אמו בשעת לידתו. ובירושלמי (קדושין פרק א ה"ז) איתא דרבי אבין נמי ארע לו כן דאמו מתה בלידתו, ורבי אבין הוא רבין הידוע בש"ס אלא שהאלף נבלע (עי' סדר הזוהרות ערך רבי אבין). הא למדנו ששלושת החכמים הללו, המה אביי ורבין ור' יוחנן, יש להם להשמר מאד בעסקי נרות שלא יהיו פוגמים בזה.

ומעתה יש לפרש, דאביי היה יודע בעצמו שאמו מתה בשעת לידתו, אי"כ יש לתלות בעוון הדלקת הנר, על כן היה מחמיר משמרת על משמרת שלא יהיה נתפס בעוון אבותיו, והיה מפליג בחומרות ובדקדוקים בדיני הנר, ועל כן אמר שמא יש להחמיר כהך לישנא דכל שאין מדליקין בשבת אין מדליקין בחנוכה, כי כל מידי דמצווה דתליא בנר, חמירי היתה בעיניו במאד מאד, יען כי חייו תלויים לו מנגד על

גדול ממנו.

דכל זה רק בענייני אכילה, אבל בשאר איסורים מצינו לחכמינו שנכשלו, וא"כ נר חנוכה יכול צדיק שיבוא בזה למכשול. וקשיא לן טובא מנא להו שכל אותם שנים לא נהנה אביי מאור הנרות וע"ז הצטער.

ויש לתרץ דאביי לשיטתו דאמר במסכת חולין ט) ע"א) אע"פ שספק דרבנן לקולא אבל מילי דסכנתא ספיקם לחומרא, ע"כ אמר הש"ס אע"פ שהיה מפקפק אביי אחר שמועת רב, אבל מכלל ספק לא יצא, וכיון שאמרו דעל עסקי נר נשים מתות בלידתם, ואמו נמי מתה כן, (עי' לעיל במאמר הסמוך) פשוט שלא היה מיקל בזה.

### מאמר ו'

איתא במדרש (ילקוט ראובני ויצא) הדודאים נתנו ריח זה ראובן שהציל את יוסף, ועל פתחינו כל מגדים זה נר חנוכה.

וצריך להבין מה ענין ראובן ויוסף דייקא לנר חנוכה, אמנם ראובן ויוסף ראשוני השבטים המה ראובן ראשון בני לאה ויוסף ראשון בני רחל, אבל צריך להבין מה עניינם לחנוכה דייקא.

ונראה לפרש דהנה ידוע דהיוונים גזרו לבטל מישראל את המילה, ויש שכתבו לתרץ קושיית הבית יוסף דמטעם זה חנוכה שמונה ימים אע"פ שהנס היה שבעה בלבד, כי שמחים בביטול גזרת המילה שבשמונה. א"כ צריכים אנו ביום הזה למצוא זכר וזכות למילה.

ובענין המילה מצינו ב' אופנים לזכות בזה, האחת מה שזוכה כל תינוק שבישראל, להיות נימול והיא מצווה של מסירות נפש, בהיותו עולל קטן, שהולך בדרך יצחק אבינו שנימול בשמיני, ומבואר במהרי"ל שיום הגדול מן הבחינה הזו, הוא אינו יום המילה, אלא השלישי למילתו, אשר אז הוא עיקר מסירות הנפש, ולכן עושים סעודת שלישי למילה, כנרמז בקרא ויעש אברהם משה גדול ביום הגמל את יצחק, הינו ביום הגימל משנימול. האופן הב' מצינו בגדולת זכות המילה, הוא אצל מי שנוצר קדוש מבטן והוא כעין יעקב אבינו שנוול מהול, ולדבר זה אין זוכין אלא יחידים. והנה שני אופנים הללו קויימו בשני בכורי יעקב, ראובן שנימול לשמיני, ויוסף שנוול מהול.

ואיתא במדרש (ילקוט שמעוני ריש פרשת שמות) דראובן נולד ב"ד בכסליו, א"כ שמיני ללידתו הוא כ"ב

אבל כיון שאמרו לו דרבין משמיה דר' יוחנן הורו להקל בזה, מיד נחה דעתו. דר' אבין ור' יוחנן תרויהו 'אחים לצרה' המה עמו, דאמותיהן נמי מתו בלידתם, ואף הם יש להם להזהר בתכלית הזהירות בעסקי הנר' ואם המה הכניסו ראשם להקל במצווה הזו אף שהיא עסקי נר, הרי לנו שאפילו שרבוץ עליהם ענין אמותיהם הורו להקל בזה, משמע דהיתר גמור הוא ללא נדנדוד ספק, וע"כ חזר והורה כן.

והוא מתוק מדבש בחסד ה' עלינו.

### מאמר ה'

בגמ' שבת (כא ע"ב) אמרו משמיה דרב ירמיה נר חנוכה אסור להשתמש לאורה, ואמרוהו לפני אביי ולא קיבל מהם. לימים אמרו רבנן מימרא זו משמיה דאמר אביי אי זכאי גמירתיה לשמעתיה מעיקרא פי' אילו הייתי זכאי הייתי זוכה לקבל השמועה בראשונה כשאמרוהו באזניי, ומקשה הש"ס, והא גמירא לה, ומתרץ נפקא מינא לגירסא דינקותא, פירש רש"י דאילו למד שהיה צעיר היתה משנתו משתמרת לו.

וקשה לי בזה מאד, מאי קושיא היא זו, והא גמירא לה, הא שנים הרבה היה אביי טועה בדבר המשנה הזו, והיה סובר שנר חנוכה מותר להשתמש לאורה, וא"כ פשוט היה לש"ס לתרץ, דשמא כל אותם שנים היה משתמש אביי בנר חנוכה, והשתא שנודע לו דאסור להשתמש באורה, היה מצטער. נמי דחקם לתרץ שכל עצמו לא בא, אלא על ענייני תלמוד תורה שלמד כל הסוגיא שלא כהוגן, ועל זה מצטער היה שלא גרסה בצעירותו. הא היא הלכה למעשה ומעשים שכל אדם פוגש בהם בימות החנוכה, אי שרי להשתמש באורה אי לאו, ופשוט היה להם לתרץ שכל השנים בא לידי טעות וממילא לידי מכשול.

ואין לתרץ דפשיטא להו דלא נכשל אביי בזה, כי כלל נקוט בדינו 'צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם', כדאיתא בש"ס בכמה דוכתי (גטין ז ע"א חולין ו ע"ב). דהא כבר מפורסם מה שכתבו בתוס' שם

5 ע"י בגמ' עבודה זרה ל ע"א, פירוקא לסכנתא לא אמרינן, היינו דאף שע"פ דין שרי, כל דאיכא צד סכנה אפילו כמה סברות בדבר לקולא, מתמרינן, וע"י בזה בספר אור משה לגאון המופלא הרי"ח סופר שליט"א סי' א' שהאריך בדבר הזה והביא מספרים הרבה מגדולי כל הדורות, בכמה הלכות ועניינים שאף שע"פ דין שריא איכא למיחש לסכנה אפילו רחוקה היא, כיעו"ש ואכ"מ.

ואף אנו נתדבק במידתו זו. וברשות הני גדולי הדורות זכותן יגן עלינו, נבוא ונראה בזאת בעה"י כי חקירה זו יש לדון בה בכמה וכמה פנים, ונעמיד בזאת עשר שיטות שונות היאך ינהג אותו אדם:

#### דעה א.

#### דעת המשנה ברורה שידליק שנים ביום השני ואחד ביום השלישי

איתא בגמ' שבת (כא ע"ב) נר חנוכה נר איש וביתו [היינו נר אחד לכל בית לכל יום], והמהדרין, בית שמאי אומרים פוחת והולך, ביום הראשון מדליק שמונה ביום השני שבעה, עד יום השמיני שמדליק אחד, ובית הלל אמרו מוסיף והולך ביום הראשון אחד וביום השני שנים וכו'. ואמר הש"ס מאי טעמיהו, בית שמאי אמרו כנגד ימים הנכנסים, היינו ביום הראשון מדליקין כנגד כל ימי החנוכה הנכנסים וכל יום פוחתין והולכין שהרי פוחתין הימים הנכנסין, ובית הלל אמרו כנגד ימים היוצאים, היינו ביום הראשון נר אחד ומוסיף והולך נר לכל יום שיצא. ועוד טעם אמרו, בית שמאי אמרו כנגד פרי החג [היינו כמו שבעים הפרים המקריבין בסוכות, שהמה פוחתין מיום ליום, י"ג ביום הראשון י"ב ביום השני וכו'], ובית הלל אמרו מעלין בקודש ואין מורדין.

וכתב המשנה ברורה (סי' תרע"א סק"ה): ואם אין לו אלא י' נרות, ידליק ביום הב' שנים, וביום הג' לא ידליק אלא אחד. והוא מחיי אדם (כלל תנן דין כה) דביום הג' אין להדליק ב' כי אינו לא כמר ולא כמר. וכן כתב בערוך השלחן ועוד. וכתב בספר משנה הלכות בביאור הדבר שסברא פשוטה היא, שהרי ב' טעמים אמרו להרבות הנרות, או כנגד הימים היוצאים היינו לציין לנו כמה ימים נעשה לנו הנס עד עתה, ומעתה באין לו די נרות, מה רווח לנו שידליק ב' נרות ביום הג', והרי עיקר המצווה יוצא בנר האחד, לציין הימים אינו עושה אלא בג' נרות, אבל ב' מה תועלת בהם, ואדרבה מחזי כשיקרא שמדליק שלא כהיום הזה. ואמר הטעם משום מעלין בקודש, הרי נמי הרי לא העלה ביום השלישי בקודש כלום, ומוטב לו שיקיים עיקר הדין בנר אחד ודי לו.

על כן סברו ידליק שנים ביום הב' ואחד ביום הג'.

#### דעה ב.

#### דעת האבי עזרי שידליק שנים ביום השני ושנים

בכסליו ושלישי למילתו הוא כ"ה בכסליו. וכתב בספר סדר הדורות (ב"א קצט) דיוסף נולד בכ"ז בתמוז, וכתב רבינו בחיי פרשת ויצא דהשבתים נולדו לשבעה חודשים, הרי שיש לנו לילך מאתים ועשרה יום קודם לכ"ז בתמוז, הרי לנו שנוצר יוסף בכ"ה בכסליו.

הא למדנו שתרויהו זכות המילה שלהם בכ"ה בכסליו, ע"כ קשר בעל המדרש את ענין נר החנוכה לענין ראובן ויוסף, כי בזכותם היה כ"ה בכסליו יום המסוגל לבטל גזירת המילה, כי זה שלישי למילת ראובן שהוא ראש לבני ישראל הנימולים באופן דמסירות נפש, והוא יום יצירת יוסף אשר קדוש מבטן ראש לבני ישראל הקדושים מבטן.

והוא רמז נאה.

#### מאמר ז'

#### מי שהיו לו עשרה נרות לכל ימי החנוכה עשר שיטות שונות היאך ינהג

כבר איתברר כי מדרשא נידון אשר דנו בו כמה מגדולי דורות האחרונים, במי שהיו לו עשרה נרות לכל ימי החנוכה, היאך ינהג בהם. ורובן של ישראל בעל המשנה ברורה בהלכות חנוכה (סי' תרע"א ס"ק ה) וכסברתו כן הוא בחיי אדם (קנוד, כה) ובבית הלוי על התורה (חנוכה), דיש לו להדליק שני נרות ביום השני, וביום השלישי כיון שאין בכחו להדליק שלושה כדון, הרי זה לא ידליק אלא אחד בלבד, כי שנים ביום השלישי מה תועלת יש בהם, ידליק אחד וייצא מצוותו בלי המהדרין ודי לו.

אבל בעל האבי עזרי זצ"ל בספרו (הלכות חנוכה מהדורא קמא פרק ד ה"א) לא ניחא ליה בסברא הזו וברור לו כשמש בצהרים שאין הדבר כן ובודאי יש לו להדליק שנים ביום השלישי כי לא גרע יום השלישי מיום השני. ואף שהיה מרן בעל האבי עזרי יחיד בזה אל מול שלושה עמודי עולם הללו, מכל מקום לא יגור מפני איש במלחמתה של תורה, וחזר ושנה משנתו במכתבו לת"ח אחד ופסיקא ליה שכדעתו כן יעשה אם היה מזדמן לו אונס כהאי, והיא בפני עצמה תורה ללומדה היאך צריך החכם להיות דבק במידת האמת, כי ידוע כמה היה אותו צדיק ענוותן וכמה גדולים היו המשנה ברורה והבית הלוי בעיניו, עד השמים גובהם, אבל תורה היא, ולא ידידה היא לבטל קוצו של יוד, הנכון לדעתו.

## ביום השלישי

נאים, אל יקדש כעת אלא ימתין ויקיים מצווה מן המובחר. הרי לנו שהידור במצווה עדיף מן הזריזות. אבל הרדב"ז בשו"ת<sup>6</sup> משו"ת בנין עולם, שאם יש לו מעות לקנות שמן זית ליום הראשון, או נרות שעווה להדר בריבוי נרות כל הימים, ידליק בשמן ביום הראשון, אף שלמחר יפסיד מצוות המהדרין, כי חביבה מצווה בשעתה, הרי לנו לפי זה שזירוז במצווה עדיף מהידור למחר.

וא"כ נבוא בזאת למחלוקת לשיטת הרדב"ז ומה שהביא בשער הציון, שפיר סברו שידליק שנים ביום הב' ואל יירע לבבו על הפסד הידור יום הג' כי זירוז עדיף, אבל לפי דעת תרומת הדשן הנ"ל באמת אל יבזבו הנר על פרסומי ניסא של היום השני, אלא ידליק אחד ביום הב' ושלווה ביום הג'.

### דעה ד.

**לפי מש"כ בשפת אמת שצריך להזהר שלא להוריד בקודש, א"כ להבנת המשנה ברורה הנ"ל שבמקצת הנרות אי אפשר, הרי ידליק רק אחד בכל יום.**

בספר שפת אמת בסוגיא דשבת שם, כתב דמי שהיו לו עשרים נרות, אל ידליקם בתחילת החנוכה שלא יהיה אח"כ מוריד בקודש ויצא שכרו בהפסדו, אלא יניחם אצלו ויקיים ריבוי נרות בימים האחרונים באופן שהיה מוסיף והולך כפי האפשר.

הרי למדנו יסוד מדבריו שאין רוחו עם המשנה ברורה והאבי עזרי הנ"ל, אלא סבירא ליה דראשית לכל, חכם עיניו בראשו, ויכלכל מעשיו באופן שאל יהיה מוריד בקודש.<sup>7</sup>

6 ישנות סי' יג(כתב בענין אחד שנתפס בבית האסורים והניחיהו לצאת יום אחד בשנה, אי ימתין ליום הכיפורים או ייצא מיד לקיים תפילה במנין ושאר מצוות, וכתב דזריזין מקדימין עדיף ואל יתמהמה. וכן מצינו בהלכות חנוכה עצמן שהביא בשער הציון (סי' ח)

7 אכן כדומה שדעת המ"ב והאבי עזרי, שענין המעלין בקודש הוא סיבה מפני מה תיקנו חכמינו להדליק באופן הזה, אבל אין זה הוראה לכל איש ואיש לקיים 'מעלין בקודש' ע"כ לא חשו להא שלמחרת יפחת איש זה בנרותיו ואמרו יוסיף ביום אשר יכול ומעלין בקודש אינו ענין המסור לאיש הפרטי, או שסברו דמעלין בקודש הוא רק בנרות ההידור ואם אינו מדליק למחרת הידור כלל לית לן בה, ודו"ק.

הגרא"מ שך בספרו אבי עזרי, יצא כנגד הדברים הללו, ופשיטא לו שאין הדברים כן, וטעמו ונימוקו עמו, כי מה שאמרו שאין כאן כנגד הימים היוצאים, סבר בעל האבי עזרי, שתיקנו חכמינו לפרסם ולהודות בכל יום על כל ימי הנס שעברו, והרי הוא מדליק על כל גודל הנס עד עתה, ואם נאנס מלהודות על כולו, מפני מה יודה על שלישי ממנו ולא על שני שלישים ממנו.

ומה שאמרו משום מעלין בקודש ואין מורידין, גם כן לא סבירא ליה, כי סוף סוף בזה שמדליק שנים ביום השלישי, מקיים 'אין מורידין בקודש' לעומת יום האתמול, ומה בצע ידליק אחד ויהיה מוריד בקודש.

על כן סבר שידליק שנים ביום הב' ושנים ביום הג'.

### דעה ג.

**ע"פ מש"כ בביאור הלכה שפרסומי ניסא של יום ג' חשוב משל יום ב', א"כ לפמ"ש"כ בתרומת הדשן, דעדיף 'מצוה מן המובחר' מ'זריזין מקדימין', מוטב שידליק אחד ביום השני, ושלווה ביום השלישי**

כתב בביאור הלכה בהלכות חנוכה ד"ה ביום בראשון מדליק נר אחד: "עד שביום השמיני מדליק שמונה נרות, בכל יום ויום מוסיף נר, שבזאת יראו הכל כמה ימים היה התמדת הנס, וכשיזכירו זה שהיה הנס משך זמן רב יותר כן יגבר פרסומי ניסא ושבה לה". הרי למדנו שעדיף פרסומי ניסא שמדליק שלושה ביום הג' משמדליק שנים ביום הב', וא"כ צריך להבין אמאי פסק במשנה ברורה להדליק שנים ביום הב' ואחד ביום הג', מוטב היה לו להדליק אחד ביום השני, ולשמור שני הנרות הנותרים כדי לקיים ההידור שלושה ביום הג' שהוא פרסומי ניסא גדול יותר.

ויש לומר דזה תליא במחלוקת גדולי עולם בכמה מקומות, אם יכול לקיים מצוה כעת פחות בהידור, או לאחר זמן באופן יותר נעלה, איזו מעליותא גוברת, אי 'זריזין מקדימין למצוות' חשיבא טפי ויעשה המצווה כעת, או ימתין ויעשה מצווה מן המובחר.

ובספר תרומת הדשן (סי' לה) והובאו דבריו ברמ"א (סי' תכו) כתב שאם נודמן לו לקדש את הלבנה ביום של חול, ויכול להמתין למוצאי שבת שיהיה בבגדים

דעת השפת אמת הנ"ל ששומה על האדם להדליק הנרות באופן שלא יהיה מוריד בקודש, א"כ ודאי אין לו להרבות בנרות בשבעת הימים הראשונים, כדי שלא יהיה פוחת למחרת, אבל ידליק ג' נרות ביום השמיני. והיא סברה ישרה ופשוטה.

#### דעה ו.

**לפי השפת אמת הנ"ל, א"כ להבנת האבי עזרי שאפשר להדליק מקצת נרות, ולדעת הפוסקים הנ"ל דורזין מקדימין עדיף ממצוה מן המובחר, ידליק שנים ביום השביעי ושנים ביום השמיני**

הנה סברה זו אשר כתבנו באופן ה' ישרה היא, אבל עדין תליא במחלוקת הנ"ל אי זירו עדיף או מצווה מן המובחר, וכל אשר אמרנו נכון להתרומת הדשן הנ"ל, שמצווה מן המובחר עדיף, ולפי שאמרנו שפרסומי ניסא של יום השמיני נעלה מכל התנוכה, מוטב ידליק ג' נרות ביום השמיני. אבל אם נייל כהאומרם שזירו עדיף, הרי יש לו להדליק שנים ביום השביעי כי איך שיהיה, לא יעשה למחרת 'מורידין בקודש' כי נותרו לו שנים להדליק למחר, וא"כ ידרזו במצווה כעת וידליק ב'.

הרי ידליק ב' ביום השביעי וב' ביום השמיני.

#### דעה ז.

**לפי מה שהעלה בביאור הלכה, דדעת בית שמאי לא בטלה, ויכול לעשות כדבריהם, בצירוף מש"כ הגר"א, לדעת הרי"ף אין צריך היכר הימים בנרות. א"כ ידליק שנים כבית הלל ביום השני ושנים כבית שמאי ביום השביעי**

הרי"ף הביא בהלכותיו הא דאיתא בגמ' שבת שם, מעשה בשני זקנים בצידון, שזה מדליק ופוחת והולך וזה מוסיף והולך, זה נותן טעם לדבריו משום פרי חג זה משום מעלין בקודש ואין מורידין. ותמה בביאור הלכה (תרע"א ד"ה ויש אומרים שכל אחד) מפני מה הביא הרי"ף דבר שאינו להלכה שהרי אין דרכו אלא להביא הלכות, ודעת בית שמאי שפוחתין והולכין אינה כלום, כדקיימא לן משנת בית שמאי במקום בית הלל לאו כלום היא. וכתב לתרץ שמא כיון שאינו אלא הידור בעלמא שרי לעשות כמר וכמר. אולם הוסיף וכתב דלפי שלא מצא לו חבר בחידוש זה אין לסמוך על זה.

א"כ אם נקבל כדעת המשנה ברורה וסיעתו שלהדליק מקצת נרות של אותו היום אין בזה כלום, ונקבל היסוד שהעמיד השפת אמת שאין להפחית נרות מיום האתמול, א"כ איש זה אין לו עצה וצריך הוא להדליק אחד בלבד לכל יום, ולא יהיה מהדר כלל.

עוד נראה ליתן טעם נכון שיהיה מדליק רק נר אחד כל יום ותו לאו, גם מבלי השפת אמת הנ"ל, בהקדם חידוש גדול שכתב בשו"ת כתב סופר (אור"ח סי' קלה), שחידש דמי שהדליק שני נרות ביום השלישי, לא דין שעשה שלא כדון מבחינת ההידור, אלא שלא יצא ידי מצוותו כלל, וטעמו ונימוקו עמו, משום שב' אופנים נתנו לו לקיים המצוה, או בנר אחד, או בג' נרות, אבל זה שהדליק ב' הרי לא כיוון לצאת בנר האחד, ושלושה לא הדליק נמצא אינו יוצא כלל.

הרי למדנו יסוד גדול ומחודש, שעד עתה היינו סבורים, שכל יום יש נר אחד למצווה ונרות נוספים להידור, בא הכתב סופר והעמידנו, שנרות המהדרין המה חלק מחפצא של המצווה עצמה, ולפי שבא לקיים בהידור הרי הכל מצווה אחת, ואם חיסר בה, הרי הוא כמי שנפלה פיטמת אתרוגו, או נחסר משיעורו וכיו"ב, שאמת שאלו היה מביא מלכתחילה אתרוג שאין לו פיטם שפיר הוה, ואילו הביא אתרוג ששיעורו פחות נמי שרי, אבל אחר שנעשה זה אתרוגו אינו יכול לפחות ממנו והרי זה אתרוג החסר.

ומעתה יש לומר דודאי מוטב לו שלא יהיה מדליק כלל נרות ההידור, שאם אינו מדליקם לא הפסיד אלא מעלת ההידור, אבל כשמדליק יותר ולמחרת פוחת הרי זה עושה 'מורידין בקודש' במצווה עצמה וודאי יצא שכרו בהפסדו. והרי הוא כמי שקונה ד' כנפות ומצייצם באופן של 'דיעבד' שודאי מוטב לא שלא יכניס עצמו לתגר הזה שאם אינו קונה ד' כנפות לא פגם כלום.

ע"כ יש לו להדליק נר אחד בכל יום ודי.

#### דעה ה.

**לפי מש"כ בשפת אמת הנ"ל, א"כ להבנת האבי עזרי הנ"ל שיכול להדליק מקצת הנרות, א"כ יש לו להדליק שלושה ביום השמיני**

הנה לפי היסוד שלמדנו מדברי אבי עזרי הנ"ל, שמקצת הנרות נמי מצווה היא, הרי אם נצרף לה, את

לו, אבל פשוט שכל זה אינו אלא לבית הלל, אבל לבית שמאי דאמרו פוחת והולך, לדידיהו לית לן ענין מעלין בקודש כאן כלל. א"כ לפי מה שנתחדש לן שדעת בית שמאי לא בטלה, והמהדר כפי דעתם לא הפסיד, הרי ידליק שלוש נרות ביום הששי כדי לצאת ידי דעת בית שמאי.

#### דעה ט.

**לדעת המג"א, שבנרות ההידור אפשר בלי שיעור, ידליק אחד בכל יום ויחלק השמן בשווה לנרות ההידור בכל הימים.**

כתב המגן אברהם (תרע"א סק"א) וכן הוא בחיי אדם (כלל קנה, כה), מי שאין לו די שמן להדר כמנין הנרות הנצרך, ידליק נר אחד כשיעור ושאר השמן יחלקנו מעט מעט לכל נר. היינו שיחלק השמן של נרות ההידור להרבה נרות קטנים, ויעשה מספר נרות ההידור הנכון בכל יום, אף שאין בהם שיעור. וכיאר סברא זו בספר חתן סופר (ח"ב עמ' קעב) שהרי מצינו שתי לשונות בש"ס מפני מה אמרו מצוות נר חנוכה עד שתכלה רגל מן השוק, חד אמר ללמדך שאם כלתה אי אתה מדליק וחד אמר לשיעורא, וכתב הבית יוסף שחולקין המה זה על זה. ולפי שהרמב"ם פסק כלישנא קמא, שאי אתה מדליק אחר שכלתה רגל, הרי לית ליה שיעורא בנר. ובענין 'הידור' גם דעה שלא קיימא לן כוונה יש בה ממש. על כן ידליק אחד שלם בכל יום ונרות ההידור במספר הנכון בפחות מכשיעור.

[אכן כל זה לדעת השפת אמת הנ"ל דלא ידליק בשום יום יותר על נר אחד שלם, כדי שלא יהיה מוריד בקודש למחרת, לכן יחלק את כל שני הנרות הנותרים לכל ימות החנוכה, אבל אם לאו כשפת אמת, הרי יהיה הדין כהאופן הבא.]

#### דעה י.

**ע"פ דעת המג"א הנ"ל, יש לומר דאם לאו כשפת אמת, ביום השני ידליק שנים, כדי לקיים ההידור כראוי, ויחלק הנר האחד הנותר, לשאר הימים.**

הנה דעת המגן אברהם הנ"ל שיש לו לחלק הנרות לכל החנוכה, אמרנו באופן דלעיל, שייחלק את מותר השמן לכל הימים בשווה, אבל לאו פסיקא לן דבר זה, דכל זה נכון לפי יסוד השפת אמת הנ"ל שייזוהר לבל יהיה מוריד בקודש, ע"כ לא ידליק נר הידור שלם ביום הב' כי אח"כ יוריד בקודש ביום הג' בנרות פחות מן

אבל אינה ה' לידי ומצאתי בריטב"א בסוגיא שם שכתב ממש כעין דברים הללו, שהקשה היאך עשה אותו זקן כבית שמאי נגד בית הלל, והרי יצאה בת קול שהלכה כבית הלל בכל מקום ואמרו בגמ' העושה כבית שמאי חייב מיתה. ותיירץ הריטב"א 'שאני הכא שאינו אלא להידור בעלמא'. הרי לנו סייעתא מחד מקמאי. גם ראיתי לו חבר מדורות האחרונים בספר מהריצ"א בסוגיא דשבת שם (אשר לרבי אלימלך מדינוב), נמי הקשה כקושיא הנ"ל על הר"ף וגם תירץ כן שכיון שהוא הידור, משנת בית שמאי לא בטלה.

וטעם הדבר בזה נראה פשוט, כי כל דבר שסבר חד מחכמי ישראל ודאי לאו דבר ריק הוא ויש לו טעם ושורש, רק שהלכה אין לה אלא אחת וזאת התורה לא תהיה מוחלפת, אבל כיון שמצינו לחכם מחכמי ישראל שסבר כן, משמע דבר של טעם שיש לו פנים הוא, ומפני מה לא יוכל אדם להדר את מצוותו בטעם המסויים הזה נמי.

ומעתה יש לומר דידיק שני נרות ביום הב' לעשות כבית הלל ושנים ביום השביעי לקיים דברי בית שמאי.

[ואל תתמה על זה שאם כן נמצא שאין ניכר ממעשיו מספר הימים, שכבר נתעורר בדומה לזה, הרב המופלג ידידי ואלופי הגאון רבי יעקב עדס שליט"א, בספרו דברי יעקב (שבת כא בעניני חנוכה אות 1) והקשה על הביאור הלכה היאך יעשו מקצת העולם כמנין הזה ומקצתם כמנין הזה, ותיירץ דאם קיימא לן כטעם דמעלין בקודש, וכפרי החג, א"כ אין הענין שיהיה ניכר מנין הימים עיקר. וכבר מצינו לו רב בדבר הזה בהגהות הגר"א (תרע"א ב) שהעלה שענין מנין הימים אינו עיקר לכולי עלמא.

גם כבר באנו למעלה בסברות בזה (בהבנת סברת האבי עזרי ועוד), שיש שהבינו שאין כל הטעמים הללו ענין שצריך כל אחד לקיימו בפועל, אלא המה הסיבה לתיקון התקנה בהאופן הזה, אבל כל איש ואיש הפרטי אינו צריך להדרש לקיום של הטעמים בפועל, ואין לו אלא לקיים ההדלקה כפי שנתקנה.]

#### דעה ח.

**לדעת השפת אמת הנ"ל, בצירוף החידוש שדעת בית שמאי לא בטלה, ידליק ג ביום הששי.**

לפי יסוד הנ"ל של השפת אמת שאין לו לאדם להיות מוריד בקודש אמרנו באופן ד' שידליק אחד כל יום ודי

לא יהיו לו נרות, הרי על זה אמרו 'מי שיש לו מה יאכל היום, ואומר מה אוכל מחר הרי זה מקטני אמנה'. ותמה מרן על המשנה ברורה אמאי לא פסק כן.

והעלה קושיא על עצמו מגמי מנחות (מט ע"ב) ששאלו אם היתה להם רק בהמה אחת קרבן אחד בבית המקדש, מה יעשו מוספין של היום או תמידין דמחר. ואמאי לא יקריבו היום, ויסמכו על רחמי שמים כהנ"ל, ותירץ דציבור ודאי לא דמי, דלאו כל כמיניה דהגבאי להיות מאמין בעבורם.

ובזאת תירץ מה שכתב הבית יוסף שחילקו החשמונאים השמן לשמונה חלקים, מפני מה לא סמכו על הקב"ה שימציא להם שמן מחר וכעת ידליקו כד"ן, אלא דציבור שאני.

ואם כן מצינו אופן עשירי היאך ינהג, שיהדר כל העולם ויכלה כל נרותיו מבלי שיירע לבבו על המשך החג שיתבטל בו גם מנר אחד לכל יום. והיא דעה מחודשת.

[אכן לולי שאיני כדאי, הייתי מתרץ באופן אחר קושיותיו, דענין האמונה הוא משום ש"הכל בידי שמים" ו"לא תקצר יד ה'", אבל כל זה בעניינים של חולין שאם ה' לא יעשה שווא שקד אדם, על כן כך היא המידה שישתדל כפי המעט ויסמוך על ה', אבל במידי דמצווה אדרבה כל המרבה לטרוח הרי זה משובח, ואין לו לסמוך בזה על ה' כי "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים". והכנה למצווה אפילו מימים שקודם לכן הוא בכלל "יראת שמים", ולא מיקרי קטני אמנה. ועל זה אנו אומרים אנו רצים והם רצים וכו', אנו רצים לחיי העולם הבא, היינו שגם הצדיק רץ אלא שלדברים שבקדושה, אבל אין הוא יושב בשלווה כלל. ובזאת מבואר מפני מה לא פסק המשנה ברורה כן שיסמוך על הקב"ה שימציא לו שמן כדי מחסורו. וכשלעצמי לא בריא סברת מרן וצ"ע].

סוף דבר שאותו אדם אין אנו יודעים אם היה ואם עתיד להיות, אבל קיימנו בתורתו של זה, הפוך והפוך בה דכולה בה. להתענג בה בתענוגים של חכמה, לחשוב חשבונות ולשדך ההבנות. כן נזכה ונשמח ונעלוז ככולא אורייתא קדישתא, ובימא דתלמודא נפליגה לראות אפיקים חדשים, להמשיך שכינה על הארץ, כשאיפת נפש הטהורה של כל בני הישיבה הנעלים. כ"ר.

השיעור, אבל אי לאו כהשפת אמת, אלא כאבי עזרי והמשנה ברורה וחיי אדם וסיעתם הנ"ל, שימעלין בקודש ואין מורידין אינו ציווי על הפרט לקיימו אלא טעם לתקנת החכמים, א"כ חזר הדין שידליק ביום השני ב' נרות, כי מה בצע יפסיד ביום הזה מלקיים המהדרין, לכן ביום הב' ידליק שנים שלמים ויהיה מקיים יום זה בהידור כדבעי, רק את שמן הנר הנותר ייחלק לכל נרות החג כאופן המגן אברהם הנ"ל.

**דעה יא.**

**לדעת השפ"א בצירוף הביאור הלכה שדעת בית שמאי לא בטלה, ובצירוף המג"א שאפשר להדר בנרות פחות מכשיעור, א"כ ידליק ביום השביעי ב' נרות ובשאר הימים, אחד שלם ונרות הידור פחות מכשיעור.**

לדעת השפת אמת הנ"ל שאין להוריד בקודש, נמצא אם עושה כהמגן אברהם ומחלק השמן לנרות ההידור כל החג בנרות קטנים, כהעצה הנ"ל, הרי הפסיד את הידור של היום השני, כי יכול היה להדליק ביום הב' שני נרות ולחלק רק הנר הנותר לנרות קטנים כהנ"ל, אלא שלא עשה כן כי נמצא ביום השלישי מוריד בקודש, שביום השני הדליק נרות שלמים וביום הג' נרות חסרים.

א"כ אם נצרף כאן דעת הביאור הלכה שדעת בית שמאי לא בטלה, הרי מוטב לאדם זה שיהדר כבית שמאי, דאצלם אין ענין המעלין בקודש, וא"כ יהיה לו לעשות כדלהלן, ייקח ח' נרות ויעשה מהם אחד לכל יום, ייקח נר אחד ויעשה ממנו נרות קטנים כהמגן אברהם הנ"ל, ונר אחד ישמור אצלו. וכך ידליק: ביום הראשון ידליק נר אחד שלם ושבעה קטנים, ביום השני אחד שלם וששה קטנים, וכו' וכו' כדעת בית שמאי, ולכשיבוא ליום השביעי ידליק ב' נרות שלמים כדי לקיים ההידור ביום הזה כדת וכד"ן.

**דעה יב.**

**דעת מרן הרב שטיינמן, שיהדר עד היום הרביעי כפי המהדרין, ויסמוך שימציא לו הקב"ה כדי מחסורו**

אחר כותבי כל זה ראיתי בספר יהודה לקדשו (חנוכה, עמ' תרפ), שהביא בשם מרן בעל האיילת השחר, שהיה אומר שאילו בסברה ידידיה היו תליא הדבר, היה אומר שיהיה מהדר בתחילת החג כמהדרין, וידליק ב' ביום הב', ג' ביום הג', וד' ביום הד', ומה שביום הה'

יום ח'	יום ז'	יום ו'	יום ה'	יום ד'	יום ג'	יום ב'	יום א'	דעה א
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעת המשנה ברורה שידליק שנים ביום השני ואחד ביום השלישי
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה ב דעת האב"י ע"י שידליק שנים ביום השני ושב"י ביום השלישי
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה ג ע"פ מש"כ בב"א"ר הלכה שפרסומי ניסא של יום ג' חשוב משל יום ב', א"כ לפמ"ש"כ בתרומת השון, ועדוף מצוה מן המובחר מוזרין מקדמין, מוטב שידליק אחד ביום השני, ושלשה ביום השלישי
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה ד לפי מש"כ בשפת אמת שצריך להזהר שלא להרדוף בקודש, א"כ להבנת המשנה ברורה ת"ל שבמקצת נזרות אי אפשר, וידי ידליק רק אחד בכל יום.
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה ה לפי מש"כ בשפת אמת הנ"ל, א"כ להבנת אמת ע"י הנ"ל שיכול להדליק מקצת הנזרות, א"כ יש לו להדליק שלושה ביום השמיני
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה ו לפי השפת אמת הנ"ל, א"כ להבנת האב"י ע"י שאפשר להדליק מקצת נזרות, ולדעת הפוסקים הנ"ל דזרין מקדמין עדיף ממצוה מן המובחר, ידליק שנים ביום השביעי ושנים ביום השמיני
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה ז לפי מה שנתלה בב"א"ר הלכה, דדעת בית שני לא בטלה, ויכול לעשות כדבריהם, בצירוף מש"כ הנ"ל, לדעת הר"ף אין צריך היפר הימים בנזרות, א"כ ידליק שנים כבת חלל ביום השני ושנים כבת שמא ביום השביעי
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה ח לדעת השפה אמת הנ"ל, בצירוף הדיווש שדעת בית שני לא בטלה, ידליק ג ביום השני.
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה ט לדיעת המג"א, שבנזרות הידור אפשר בלי שיעור, ידליק אחד בכל יום וחלק השמן בשוה לנזרות הידור בכל הימים.
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה י ע"פ דעת המג"א הנ"ל, יש לומר דאם לאו כשפת אמת, ביום השני ידליק שנים, כדי לקיים הדיווש כראוי, וחלק הנז האחד הנזרות, לשאר הימים.
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה יא לדעת השפ"א בצירוף הביאור הלכה שדעת בית שמאי לא בטלה, ובצירוף המג"א שאפשר לאחד בנזרות פחות ממשיעור, א"כ ידליק ביום השביעי ב' נזרות ובשאר הימים, אחד שלם ונזרות הידור פחות ממשיעור.
נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	נברת הידור פחות משיעור	1	דעה יב דעת מרח הרב שטינמן, שיהיה עד היום הרביעי כפי המהדרין, ויסמך שימציא לו המק"ה כדי מחסרו